

Projektą finansuoja ES LIFE programa, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija ir Gamtos paveldo fondas

Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Lietuvos saugomų teritorijų tinklo plėtra Europos žaliojo kurso kontekste

Development of Lithuanian Network of Protected Areas
in the Context of European Green Deal
(LITPAs for LIFE, Nr. LIFE20 NGO4GD/LT/000009)

Projekto vadovas – dr. Zenonas Gulbinas

Vilnius, 2023-10-31

Europos Sąjungos Žaliojo kurso tema 7. Biojvairovė ir ekosistemos

Pagrindinis projekto **tikslas** – parengti Lietuvos sausumos saugomų teritorijų kiekybinės ir kokybinės **plėtros schemą**, kuria remiantis galima būtų siekti Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos strateginiuose dokumentuose numatytų saugomoms teritorijoms keliamų tikslų. Taip pat numatoma pateikti **rekomendacijas** dėl susijusių **teisės aktų** keitimo.

Parengdamas Lietuvos saugomų teritorijų kokybinės ir kiekybinės plėtros schemą projektas tiesiogiai prisidėtų prie **ES Žaliojo kurso** veiksmo 2.1.7 Ekosistemų ir biologinės įvairovės išsaugojimas ir atkūrimas. Šio veiksmo priemonės detalizuotos viename iš ES strateginių dokumentų – **Biologinės įvairovės strategijoje iki 2030 m.** 2.1 skyriuje numatoma, kad ES turėtų būti saugoma bent **30 proc. sausumos** ir 30 proc. jūrų ploto, o **10 proc.** teritorijos turėtų būti taikoma griežta apsauga.

*Šiuo metu Lietuvos sausumos saugomų teritorijų plotas nesiekia **18 proc.** (įskaitant 2 proc. steigiamų Natura 2000 teritorijų, kurios dar neturi realios apsaugos), griežtai saugomų (rezervatų) – nesiekia **1 proc.** Saugomų vertybių būklės duomenys rodo, kad įsteigtose teritorijose apsauga daug kur nepakankama, didelė dalis ekologinių sistemų saugomose teritorijose yra pažeistos ar degraduoja dėl kitų nepalankių veiksnių.*

Suderinamumas su nacionaliniais strateginiais dokumentais

2020 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XIV-72 patvirtintoje **Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje** (VII skyriaus pirmasis skirsnis) tiesiogiai perkelti 2030 m. ES Biologinės įvairovės strategijos kiekybiniai tikslai dėl saugomų teritorijų plėtros (151.4 punktą). Programoje numatomas ir tarpinis siekis **iki 2024 m.** užtikrinti, kad saugomos teritorijos sudarytų **20 proc.**, o griežtai saugomos – **5 proc.** Lietuvos Respublikos teritorijos (150.2 punktą).

Projektas tiesiogiai prisidėtų prie šio tikslo įgyvendinimo. Be to, integruodamas kitus aspektus (daug anglies turinčios teritorijos, aktualios ekosisteminės paslaugos, jų paklausa ir potencialas, ekologinių sistemų atkūrimo teritorijos) rengiant saugomų teritorijų plėtros schemą, prisidėtų prie kitų Vyriausybės programos VII skyriaus pirmajame skirsnyje išvardintų sėkmės rodiklių pasiekimo: 150.1 **Lietuvos miškingumo padidinimo iki 35 proc. teritorijos**, 151.2 **30 proc. išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijų sumažinimo, palyginus su 2005 m.**; 162.4 **geros būklės vandens telkinių padidinimo iki 90 proc.**

Saugomos teritorijos skirtos biologinės įvairovės apsaugai

Biologinės įvairovės apsaugai įsteigta saugoma teritorija (BĮST) – aiškiai geografiškai apibrėžta erdvė, pripažinta, legali ir tvarkoma teisiškai nustatytais arba kitokiomis efektyviomis ir veiksmingomis priemonėmis ilgalaikiai gamtos apsaugai su susijusiomis ekosistemų teikiamomis paslaugomis, kultūros vertybėmis pasiekti, kurios **prioritetas yra biologinės įvairovės apsauga**. Tokios teritorijos atlieka didžiausią vaidmenį ES biologinės įvairovės strategijos iki 2030 m. įgyvendinime.

Terminas naudojamas siekiant atskirti nuo sąvokos **saugoma teritorija (ST)** – LR Saugomų teritorijų įstatyme apibrėžiama kaip sausumos ir (ar) vandens plotas nustatytais aiškiais ribomis, turintis pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriam teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka). Ne visų ST prioritetas yra biologinės įvairovės apsauga.

Projekto struktūra

Nr.	Projekto veiklų grupė	Ekspertai
1.	Projekto valdymas	<ul style="list-style-type: none"> • Zenonas Gulbinas • Raminta Mikalauskienė • Lina Jankauskienė
2.	Esamo Lietuvos saugomų teritorijų tinklo įvertinimas Europos žaliojo kurso kontekste	<ul style="list-style-type: none"> • Argaudas Stoškus • Prof. dr. Gintautas Mozgeris • Doc. dr. Zigmantas Gudžinskas
3.	Lietuvos saugomų teritorijų tinklo integralios plėtros preliminari schema	<ul style="list-style-type: none"> • Doc. dr. Zenonas Gulbinas • Doc. dr. Ričardas Skorupskas • Doc. dr. Vaidotas Valskys
4.	Informacijos apie saugomų teritorijų plėtros poreikius sklaida ir visuomenės įtraukimas į plėtros planavimą	<ul style="list-style-type: none"> • Dr. Simonas Valatka • Liutauras Stoškus • Gediminas Raščius • Marijus Pileckas • Giedrius Motiejūnas

2. Esamo Lietuvos saugomų teritorijų tinklo įvertinimas Europos žaliojo kurso kontekste

Nr.	Veikla	Rezultatas	Ataskaita
2.1.	Nacionalinių teritorijų priskyrimo saugomoms ir griežtai saugomoms pagal 2030 m. ES biologinės įvairovės strategiją potencialo įvertinimas	Išnagrinėjus esamą nacionalinę saugomų teritorijų sistemą bei kitas joms prilygstančias teritorijas, įvertintas jų priskyrimo saugomoms ir griežtai saugomoms teritorijoms pagal 2030 m. ES biologinės įvairovės strategiją potencialas.	https://www.litpas.gpf.lt/2_1_ataskaita/
2.2.	Saugomų teritorijų apsaugos atitikties jose saugomų Europos Bendrijos svarbos buveinių ir rūšių, kitų Lietuvos Respublikos saugomų rūšių poreikiams įvertinimas	Išnagrinėjus saugomų teritorijų, rūšių ir buveinių pasiskirstymą, identifikuotos saugomos teritorijos, kurioms būtina keisti ir (ar) griežtinti apsaugos režimą, siekiant užtikrinti biologinės įvairovės apsaugos tikslų įgyvendinimą.	https://www.litpas.gpf.lt/2-2-veiklos-ataskaita/
2.3.1.	Saugomų teritorijų įvertinimas pagal Europos Bendrijos svarbos buveinių ir rūšių, kitų Lietuvos Respublikos saugomų rūšių reprezentavimą , atsižvelgiant į jų retumą, būklę, grėsmes	Įvertintas saugomų rūšių ir buveinių pasiskirstymas saugomose teritorijose, atsižvelgiant į jų retumą, būklę ir grėsmes. Identifikuotos buveinės ir rūšys, kurių apsaugai užtikrinti būtina plėsti esamas ar steigti naujas saugomas teritorijas.	
2.3.2.	Lietuvos saugomų teritorijų tinklo junglumo analizė	Ekosistemų branduolių junglumo vertinimas atliktas identifikuojant ir sugrupuojant migruoti gebančias gyvūnų grupes, jas susiejant su tam tikslui palankiausiomis aplinkos sąlygomis (žemės dangos charakteristikomis).	https://www.litpas.gpf.lt/ezultatai/2-3-veiklos-ataskaita/

3. Lietuvos saugomų teritorijų tinklo integralios plėtros preliminari schema

Nr.	Veikla	Rezultatas	Ataskaita
3.1.	Aktualių ekosisteminių paslaugų , jų paklausos ir potencialo teritorinio pasiskirstymo įvertinimas	Erdvinių duomenų analizės (GIS) priemonėmis įvertintas aktualiausių ekosisteminių paslaugų (klimato, vandens nuotėkio, paviršinio ir gruntinio vandens kokybės reguliavimo) paklausos ir potencialo teritorinis pasiskirstymas Lietuvoje.	https://www.litpas.gpf.lt/3_1_veiklos_ataskaita/
3.2.	Daug anglies turinčių ekologinių sistemų teritorinio pasiskirstymo įvertinimas	Erdvinių duomenų analizės (GIS) priemonėmis įvertintas daug anglies turinčių ekosistemų pasiskirstymas Lietuvoje.	https://www.litpas.gpf.lt/3_2_veiklos_ataskaita/
3.3.	Pažeistų ekologinių sistemų , kurių atkūrimas potencialiai būtų aktualus buveinių ir rūšių išsaugojimui, teritorinio pasiskirstymo ir atkūrimo potencialo įvertinimas	Erdvinių duomenų analizės (GIS) priemonėmis išskirtos didžiausio atkūrimo potencialo pažeistos ekosistemos, kurios galėtų papildyti saugomų teritorijų tinklą ir prisidėti prie buveinių ir rūšių išsaugojimo.	https://www.litpas.gpf.lt/3_3_veiklos_ataskaita/

3. Lietuvos saugomų teritorijų tinklo integralios plėtros preliminari schema

Nr.	Veikla	Rezultatas	Ataskaitos
3.4.	EB svarbos buveinių ir rūšių, kitų Lietuvos Respublikos saugomų rūšių radaviečių „karštųjų taškų“ išskyrimas	Erdvinių duomenų analizės (GIS) priemonėmis išskirtos buveinių ir saugomų rūšių radaviečių sankaupos („karštieji taškai“).	https://www.litpas.gpf.lt/3-4-atskaitos-priedai/
3.5.	Saugomų teritorijų plėtros pasiūlymų parengimas ir prioritetų išskyrimas	Apibendrinant 2.2–2.3 ir 3.1–3.4 veiklų rezultatus parengti saugomų teritorijų plėtros pasiūlymai ir išskirti prioritetai. Parengtas saugomų teritorijų plėtros žemėlapis.	https://www.litpas.gpf.lt/3-5-veiklos-ataskaita/
3.6.	Rekomendacijų dėl saugomų teritorijų plėtrai aktualių teisės aktų pakeitimų parengimas	Parengtos rekomendacijos dėl teisės aktų pakeitimų saugomų teritorijų plėtros ir apsaugos efektyvumui didinti.	https://www.litpas.gpf.lt/3-6-veiklos-ataskaita/

4. Informacijos apie saugomų teritorijų plėtros poreikius sklaida ir visuomenės įtraukimas į plėtros planavimą

Nr.	Veikla	Rezultatas	Nuorodos
4.1.	Konsultacijos su suinteresuotomis visuomenės grupėmis ir atsakingomis institucijomis dėl saugomų teritorijų sistemos problemų ir plėtros poreikių	Suorganizuoti 8–10 teminiai darbiniai pasitarimai su suinteresuotomis visuomenės grupėmis ir atsakingomis institucijomis, išanalizuoti ir įvertinti pasitarimų metu gauti pasiūlymai.	Projekto svetainė: https://www.litpas.gpf.lt/ Interaktyvus žemėlapis:
4.2	Komunikacijos priemonių/įrankių kūrimas ir sklaidos medžiagos parengimas	Parengti 3 straipsniai naujienų portaluose, apibendrinantis leidinys, sukurtos socialinių tinklų paskyros, animuotas video klipas, internetinė svetainė ir interaktyvus žemėlapis.	https://www.litpas.gpf.lt/interaktyvus-lipas-zemelapis/ Publikacijos: https://www.litpas.gpf.lt/publikacijos/
4.3	Visuomenės informavimas apie saugomų teritorijų plėtros poreikius ir pasiūlymus	Suorganizuoti 4 regioniniai seminarai bei projekto baigiamoji konferencija.	Video klipas: https://www.youtube.com/watch?v=fNkc2drttMw&t=37s

Iššūkliai, problemos – 1

- ❖ Sparčiai kintanti paskutinio dešimtmečio **teisinė situacija**, kas apsunkina veiklos reglamentavimo įtakos gyvosios gamtos vertybių paplitimui bei būklei vertinimą ir prognozavimą;
- ❖ Projekto metu **kintantys** Vietovių, BAST plotų ir apsaugos tikslų **duomenys**, apsunkinantys biologinei įvairovei skirtų teritorijų apskaitą;
- ❖ Nacionalinių saugomų teritorijų apsaugos tikslų nekonkretumas ir Natura 2000 tinklo teritorijų, kurios savo plotu nesutampa su nacionalinėmis saugomomis teritorijomis, apsaugos tikslų perkėlimas;
- ❖ Saugomų (Raudonosios knygos) rūšių radviečių skaitmeninių duomenų neprieinamumas ir SRIS duomenų spragos bei pildymo netikslumai užkerta kelią nacionalinėse saugomose teritorijose **saugomų vertybių apsaugos pakankamumo įvertinimui** ir saugomų teritorijų plėtros siūlymų rengimui;

Iššūkiai, problemos – 2

- ❖ Nenusistovėjusios biologinės įvairovės apsaugai skirtų griežtos apsaugos, saugomų teritorijų ir kitų efektyvių biologinės įvairovės apsaugą užtikrinančių teritorijų (*angl.* other effective area-based conservation measures (OECM) sąvokos ir jų evoliucija) projekto laikotarpiu;
- ❖ Techniniai duomenų (saugomų teritorijų, BAST, PAST, buveinių sluoksnių persidengimai) netikslumai, miško grupių keitimo duomenų vėlavimas ir dėl šių priežasčių esantis neatitikimas su saugomų teritorijų statusu
- ❖ Didelių duomenų masyvų apdorojimo iššūkiai.

Nuoširdus ačiū!!!

